

— Повернемося до кінофестивалю. Скажіть, будь ласка, чи є кіноринок при ньому і яка доля фільмів-призерів? Чи є спроби ці фільми показувати широко?

— Поки що у нас немає ринку. Я мрію, щоб він діяв. За сім років на нашому фестивалі показано загалом біля 1000 картин. Розумієте, якби поряд їздили риночники, фільми були б уже куплені. Але ми не можемо їх залучити. Нам бодай зібрати діячів екрана. Я думаю, така можливість з'явиться. Ми міцніємо. Ось зараз Дума прийняла постанову про «Золотий Витязь» і виділила окремим рядком у бюджеті. Це значить, нас визнали. У багатьох з цього приводу — злість. Чому саме «Витязь»? А тому що працювати треба в духовному потоці, в моральному.

— А які у вас контакти з іншими міжнародними кінофестивалями?

— Їх не так багато. Але до нас їздять у гості і Марк Рудинштейн («Кінотавр») і Мережко з Іриною Шевчук («Кіношок»). Ми обмінюємося думками, дружимо, шукаємо

шляхи розвитку, критикуємо один одного, навчаємося один в одного.

— А, скажімо, Берлін, Венеція?

— До нас приїздили з Едінбургського кінофоруму, з Польського (Гданськ). Загалом, ще активних контактів немає, але потягнуться до нас.

— Скажіть, у кожній із слов'янських та павославних країн є свої експерти «Золотого Витязя»?

— Усі ці роки тут нам допомагають наші українські колеги. Це Юрій Ілленко, Раїса Недашківська, і Микола Олялін, і Валентина Слободян. Чим далі, тим більше

діячів українського кіно з нами. Якщо на першому «Витязі» їх було п'ятеро, на п'ятому — 32, минулого року — 55, то цього року до учасників і гостей фестивалю увійде близько 120 діячів українського кіно.

— А хто здійснює остаточний відбір на конкурс?

— Перші роки я передивлявся всю програму сам, і за рік доводилося переглядати до 500 картин — я ледве не осліп від цього. Зараз мені легше, тому що в мене багато помічників в інших країнах, і я їм довіряю цілком.

Бесіду вела
Лариса Брюховецька.
Київ, 9 квітня 1998.

*Бурляев Микола Петрович (3.08.1946) — радянський актор, режисер, заслужений артист РРФСР (1984). Закінчив театральне училище ім.Щукіна (1967) та ВДІК (1975). Працював в Театрі ім.Моссовета (1961-1964), Московському театрі ім.Ленінського комсомолу (1967-68). В кіно з 1961. Уже в ролях підлітків виявив яскраву акторську індивідуальність: Іван («Іванове дитинство») і хлопчик («Хлопчик і голуби») — обидві 1962, Олег («Вступ», 1963), Сліпий («Герой нашого часу», 1967) та ін. Тонкість, інтелігентність, поглиблений психологізм — характерні риси мистецтва Бурляєва. Серед ролей: Борис («Мама вийшла заміж»), Щупальцев (новела «Знічев'я» з альманаху «Родинне щастя») — обидві 1970, Бориска («Андрій Рубльов», 1971), Олексій Іванович («Гравець», 1973), Студент («Трин-трава», 1976), в т/ф — Альбер («Скупий лицар» в «Маленьких трагедіях», 1980).

1984 року знявся у фільмі «Военно-польовий роман». Премія Ленінського комсомолу (1976).
(«Кинословарь», М., 1986).

Надія МІРОШНИЧЕНКО

АНІМАЦІЯ З ПІДПІЛЛЯ



Українська анімація — явище особливе і вельми оригінальне, що засвідчив не один міжнародний фестиваль. У сьогоднішній ситуації вона розділилася на два «полюси», як і сучасна культура в нашій країні загалом: студія «Борисфен-Лютес», зорієнтована виключно на Захід, за короткий термін встигла пристосуватися до нових економічних умов, Українафільм — національноспрямована — продовжує існувати переважно за рахунок державних замовлень (гадаю, говорити про ступінь їх регулярності непотрібно). Хоча, переконана, продукція «Борисфена-Лютес» була б цікавою для нашого глядача, як і «Аніми» для зарубіжного. Але, на жаль, наша аудиторія маленьких глядачів практично не бачить ні тих, ні других фільмів. А потреба в цьому є і чимала. Якщо це не реально на кіноекрані (дитячих

кінотеатрів, як і дитячих сеансів, практично не лишилося), то на відеозбірники вітчизняної анімації — величезний попит. До речі, на відеорозкладах ви далеко не завжди побачите такі касети — їх швидко розбирають. Виходить, справа не в законах ринку, адже є і попит, і пропозиція. Але між ними постають різні бар'єри несправних механізмів зв'язку, пов'язаних із недосконалим законодавством, непродуманою економічною політикою у цій галузі.

З огляду на це, ми й попросили студію «Українафільм» організувати перегляд фільмів останніх двох років спеціально для нашої редакції, на що дирекція люб'язно погодилася. Холодний, порожній, але разом з тим затишний кінозал студії, надзвичайно ввічливий, ностальгійноуважний кіномеханік — все це перенесло подумки в дитинство, коли ден-

Вісмі зі смуги

Кадри
з мультфільму
«Як метелик
життя вивчав».
Режисер
Л.Ткачикова.

ний сеанс цілої купи «мультитиків» був чудовим і змістовним заміном прогуляних уроків...

Найновіші анімаційні фільми державної студії різні за стилем, художнім рівнем, анімаційним принципом, глядацькою адресою, але всіх їх об'єднує виразна національна спрямованість. Майже всі вони тематично українські — це або варіації на тему фольклору («Рукавичка», Ходить гарбуз по городу» і частково «Покрово-Покровонько»), або екранізація літературних творів («Тополя» Т.Шевченка, «Вій» М.Гоголя, «Як метелик життя вивчав» Ю.Винничука), або ж авторська інтерпретація української історії (продовження «козацької серії» — «Як козаки в хокей грали»). Якоюсь мірою анімація проходить шлях, подібний до ігрових фільмів і документалістики, — заповнення білих плям, творення нової міфології, повернення витиснутої з куточків свідомості історичної пам'яті.

Звичайно, нове в даному випадку — лише забуте старе, а для деяких митців — це рідна стихія. Скажімо, для режисера В.Дахна, який уже давно знайшов свій стиль, своїх персонажів, які користуються незмінною популярністю, — це лише один з епізодів, ще один поворот багатосерійного сюжету. «Як козаки в хокей грали» (режисери В.Дахно, О.Павленко) — зимова версія, тож художники змінили візуальний образ козацької трійці. Сюжет картини простий: козакам набридло грати в сніжки, і вони вирішили підготувати власну команду для новомодної гри хокею і запросити суперників з-за кордону. Але поїзд зі спортсменами (англійці?) грабують розбійники (дуже подібні на москалів), що перевдягаються в їхню форму. Козаки розбивають ущент шахраїв на льодовому полі і налагоджують дружні зв'язки з ошуканою командою. Звичайно, тут можна прослідкувати алюзії на сучасні східно-західні переорієнтації України, але це все-таки легкий комедійний жанр, тож не будемо приписувати фільму надто серйозних намірів. Загалом, ця серія видається трохи затягнутою і через те менш дотепною, ніж попередні, (автор виграє у стислішій і тому більш концентрованій формі), але й тут є чимало знахідок, як-от сніговичок, що виявляється шпигуном, хокейний суддя у справжнісінькій суддівській

перуці з характерним капелюшком, кумедні нововведення у вагоні іноземців на кшталт апарату для передачі яєць із курки у страву тощо. Натомість загальний високий рівень майстерності залишається незмінним. Здається, це одна з найвдаліших і найоригінальніших форм, знайдених в українській анімації. Хоча чи не вичерпалась вона (може, на цьому етапі) для самого режисера? Чи немає в цьому багаторічному розвитку однієї теми небезпеки стати заручником власного стилю, власного прийому?

Але в порівнянні з іншими стрічками цього ж плану переваги методу В.Дахна особливо помітні. Зокрема, та ж козацька тема з'являється у фільмі «Покрово-Покровонько» (режисер А.Трифонов, художник М.Лашкевич). Фільм цікавий спробою ігрового введення в понятійний обіг призабутого, а для дітей і невідомого обрядового року, зокрема свята Покрови. Сюжет міг бути цікавим і плідним для анімації: маленьке бісеня намагається хитрістю купити чийось душу, а саме дівчини, що чекає на повернення батьків із полону, її братика і нареченого. Наприкінці козак б'ється з чортом, що перемагає його чарами, а дівчина рятує коханого Покровською іконою. Проте сценарно фільм мало розроблений, неадаптований до дитячої аудиторії. Ляльки — досить симпатичні, проте «ходульні», з книжними репліками. Необов'язкова і малов'язана з основною лінією повернення батьків. Здається, це використано для додаткової драматизації, але не впливає з логіки матеріалу. До того ж, не дуже вдалим, механічним видається комбінування лялькової анімації з мальованою. Робота справляє враження «недотягнутої». Безперечно, необхідно вводити в анімаційний простір українську міфологію, але ж при цьому не забувати про специфіку дитячого сприйняття.

Показовою щодо цього є інша спроба інтерпретації козацької тематики у фільмі «Ходить гарбуз по городу» (режисер В.Костилєва). Фільм також ляльковий і створений на основі фольклорних джерел, але скільки тут вигадки, доброго живого гумору! Відома народна пісенька стає наскрізною лінією, на яку нанизуються мікросюжети з українського життя XVII-XVIII століття і відповідної обрядовості. В ос-

нові сюжетної лінії — кохання буряка і морквиці. Буряки-своєрки виявилися козаками. Рефрен «Чи всі живі, чи здорові?» оригінально використовується як військовий ритуал привітання, а потім ці ж слова наспівуються на мелодію козацького маршу. У дійство органічно вплітаються і уривок відомого анекдоту («Ви, мамо, помовчіть, а ви, батьку, говоріть...»), і елементи обрядів заручин і весілля (колупання печі, пов'язування рушників тощо). Проте в останньому аж ніяк немає просвітницької дидактики, навпаки — дуже кумедні й милі ляльки-овочі, дотепне розігрування ситуацій, деталі-мікрознахідки (на зразок маленької барабольки, що грається, обриваючи лапки в жучка, чи сердечок, що розквітають на щоках дівичі-морквиці). До того ж, автори фільму умудрилися зробити його двошаровим — тут є жарти і для дітей, і для їхніх батьків. Єдине, що хотілося б закинути творцям, насамперед сценаристові, це непослідовність, бо два куплети пісні розвинуто і досить цікаво, інші — лише натяки, хоча теж можна було б щось придумати, а останні просто знято. Коли вже береться якийсь принцип, то хочеться бачити його дотриманим і доведеним до кінця.

Найбільш оригінальним із випущених студією фільмів видався мені фільм «Як метелик життя вивчав» (режисер Л.Ткачкова, художник Г.Уманський), — достойний солідного фестивалю. Легка грайлива іронічність сучасної казки-притчі Ю.Винничука, по-дитячому парадоксальний і по-дорослому філософський сюжет, кумедні й вельми симпатичні персонажі — загалом якась особлива атмосфера, притаманна саме цій картині, що вдається дуже рідко і є особливо цінним. Щойно народжений метелик прагне «пізнати життя» — робить шкоду і лізе у всі шпарини. Але тут же, вирішивши, що він одноденка, починає ретельно готуватися до смерті: вінки, траурна музика, жуки з лопатами — своєрідний чорний гумор автора. Але весь цей всенародний плач переривається... привітанням з днем народження від равлика. Що робити — святкувати чи оплакувати? Сумніви вирішує атлас метеликів, згідно з яким він виявляється зовсім не одноденкою, а «справжнім адміралом», і житиме ще довго.

Кадри з
мультфільму
«Ходить гарбуз
по городу».
Режисер
В.Костилєва.



Кадри з
мультфільму
«Покрово-
Покровонько».
Режисер
А.Трифонов.



Метелик, дотепно зображений наприкінці як справжній адмірал на кораблі, натерпівся страху, але тепер він «знає життя», додає оповідач колоритним і теплим голосом Б.Бенюка. Картина цікава і оригінальним зображенням, особливо образами гномиків, і дуже точною музичною партитурою (композитор В.Бистряков). Загалом фільм вийшов добрим і зворушливим, глибоким і жартівливо-легким водночас.

«Рукавичка» (режисер Н.Марченкова) — ще одна версія відомої народної казки. Йому бракує виразності персонажів, фільм по-своєму цікавий, насамперед своєю музичністю (композитор М.Портнікова). У казці немає тексту — стосунки між героями вирішуються поліфонією різних музичних тем, що уподібнюються до звуків звірів, тонко і ненав'язливо. Несподівано, але в музичній логіці картини звучить і фінал фільму. Як господар рукавички може вигнати тварин? (Жорстокий фінал оригінальної версії — постріл — був би недоречним). Автори фільму вирішують це по-своєму: його голос лунає таким жахливим дисонансом, що бідні змерзлі мешканці імпровізованого притулку тікають хутчій на волю. А задоволений чоловік, помахуючи розтягнутою вкрай рукавичкою, наспівує уже без фальшу. Є у фільмі і вдалі зображальні вирішення — зокрема, гарно зроблено, як ведмідь піднімає мишку до самого неба, і та розганяє снігові хмари. Мультиплікаційний фільм дивний, насамперед, незвичністю акцентів — домінанта створюється звуком, натомість зображення стає радше декоративним. Ця звукова драматургія розвиває музичний смак дітей, музичну уяву.

Ще один різновид фільмів — екранізація класики, зокрема творів, здавалося б, для анімації малопридатних. Вочевидь, картини «Вій» і «Тополя» мали на меті популяризацію програмних творів і тому носять дещо просвітницький характер. Несподівана для анімації і візуальна форма фільмів. Якщо, скажімо, мультиплікаційна версія «Енеїди» Котляревського (режисер В.Дахно) вирішена у «козацькому» стилі майстра, то в обох згаданих картинах — стилізація «дорослого» живопису. Так, «Тополя» наближається до малярського почерку Т.Шевченка, особливо на початку. У «Вії» змішано два стилі: перший — оповідачів, подібний до гравюри XIX

століття з аскетичною гамою кольорів, і другий — більш живописний і сучасний, але теж своєрідно стилізований. «Тополя» — надзвичайно гарний фільм з точки зору живопису, особливо це відчутно на великому екрані. Виразні деталі-образи: порожнеча розбитого глечика і чорнота гайвороння, останній зойк опалого листа — все неминуче промовляє і віщує лихо. Але, здається, автори фільму захопилися естетикою зображення і трохи забули про глядача. Бо ж адаптація до сприйняття маленьких — неповна, а для старшого віку — навряд чи необхідна, вони потребують уже інших способів перетворення матеріалу.

Натомість у «Вії» за М.Гоголем (режисер А.Грачова, художник В.Мельниченко) знайдено вдалу форму — це цікаво дивитися, але разом з тим немає популізму, «гри в піддавки». Щоправда, важко порівнювати екранізацію прозового твору і поетичного — різні прийоми виразності. Безумовно, інтригуючий сюжет і вдала візуальна драматургія зображення створюють більш динамічне дійство, притаманне екранним мистецтвам. Поезія ж за своїм асоціативним принципом ближча до малярства, звідси і специфічність анімаційного варіанту «Тополі». Цікаво, що в обох випадках увагу аніматорів привернули класичні твори, що тяжіють до містики з міфологічно-сюрреалістичним відтінком. Це теж ознака часу, і притаманна вона не лише мультиплікації.

Цей огляд — неповний, і прем'єри продовжують з'являтися, але разом з тим вони, як правило, залишаються внутрішніми подіями: повноцінного екранного життя, вартого їхнього художнього рівня, ці фільми, на жаль, не мають. Творчий потенціал студії залишається, але чи надовго його вистачить за умов такого ставлення до української анімації? Звичайно, це залежить не лише від держави, і сама студія мала б шукати шляхів реалізації своєї продукції, як це робить «Борисфен-Лютес». Але досвід останньої засвідчує, що й за умов ініціативності та нового економічного підходу, українська анімація нездатна реалізуватися на батьківщині. Зрештою, невже Україна неспроможна утримувати бодай одну анімаційну студію і створити умови для того, щоб ці фільми, вже зроблені, гарні фільми, бачили діти?..